

๕๕๖ ๓ ๕๕๔

๕๕๖

พงศาวดารภาคอีสาน

ฉบับของ

พระสุนทรราชเตโช (เจ้าพระยา)

กรมการพิเศษ

จังหวัดอุบลราชธานี

พิมพ์ในงานปลงศพ

หม่อมทวีพงษ์ ศิริวัช ณ อโยธยา

แห่งหม่อมเจ้านิศากร ศิริวัช

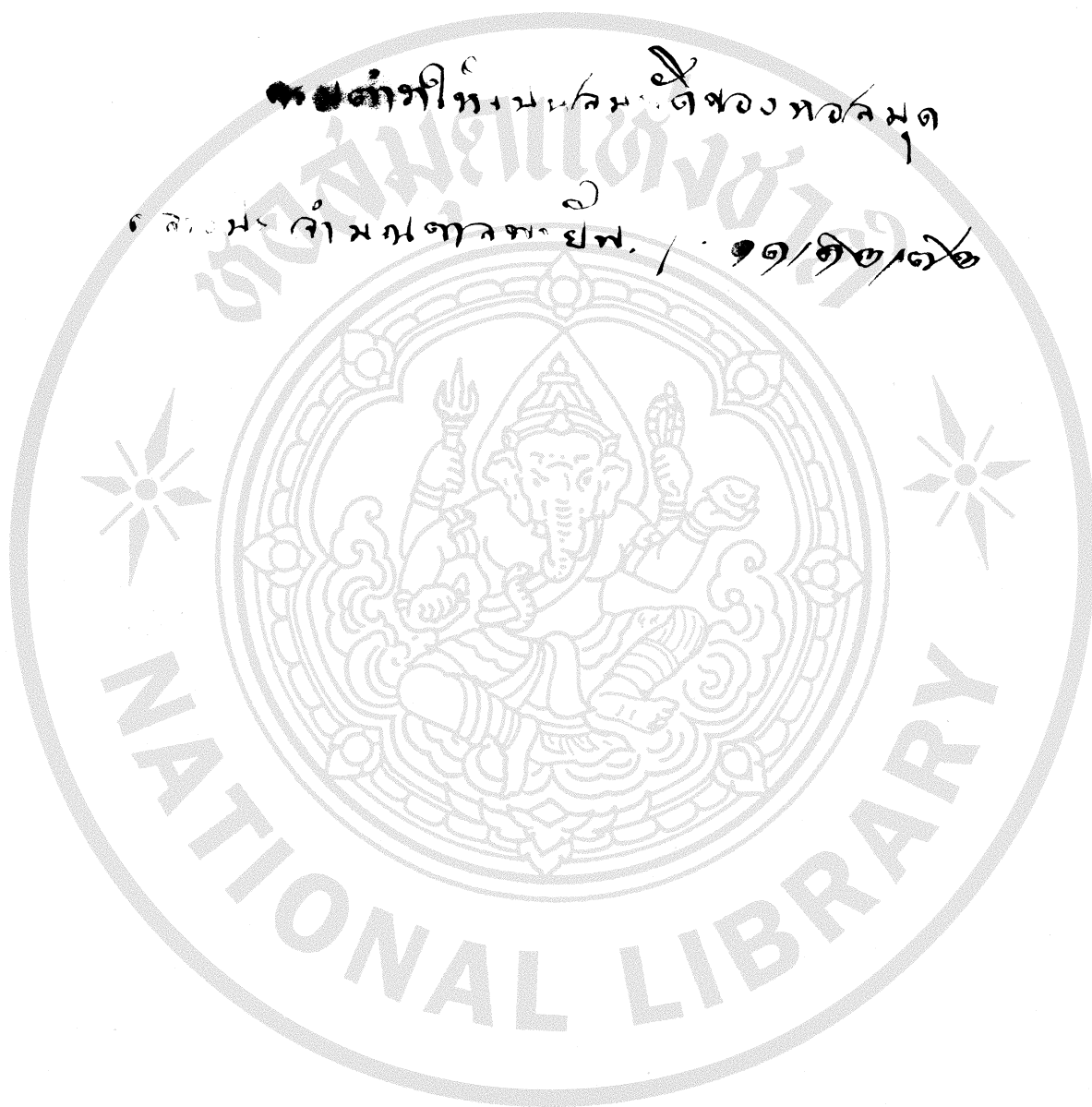
วันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๒

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ศรีหงส์

កម្ពុជា កំណត់ត្រាប្រជាជន ឆ្នាំ ១៩៩៨

ខេត្ត កំពង់ចាម ខណ្ឌ ព្រៃនប់ ផ្ទះលេខ ១១១/១២១/១២

พงศาวดารภาคอีสาน

ฉบับของ

พระสุนทรราชเตโช (แซ่ ประทุมชาติ)

กรมการพิเศษ

จังหวัดอุบลราชธานี

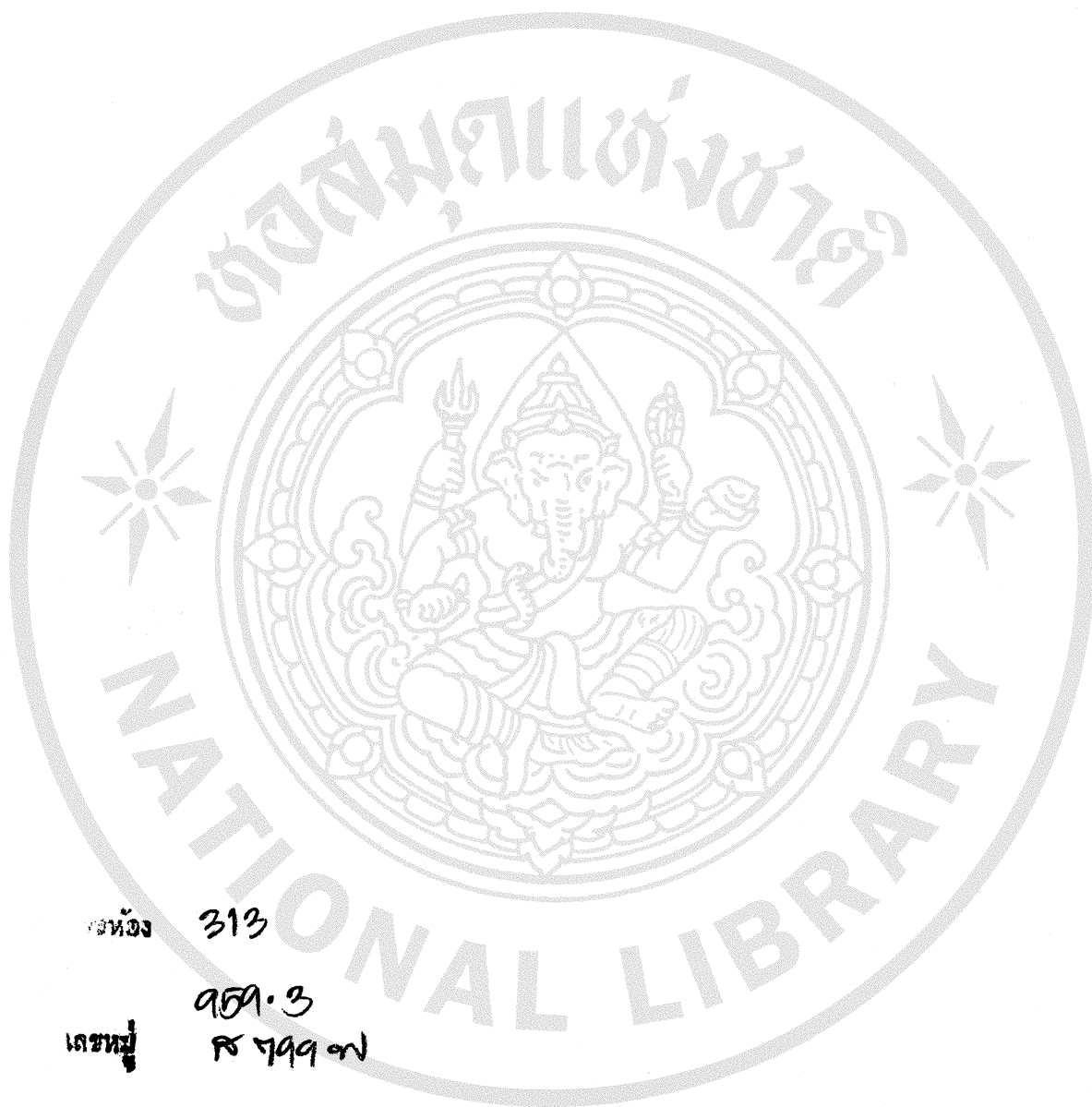
พิมพ์ในงานปลงศพ

หม่อมทวีพรชัย ศรีวิชัย ณ อุบลราชธานี

แห่งหม่อมเจ้านิสากร ศรีวิชัย

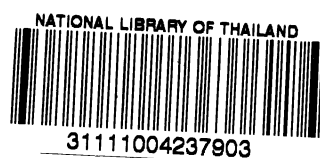
วันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ศรีหงส์

เรื่อง 313
เลขที่ ๑๕๑.๓
ร ๗๙๙ ๗

เลขที่

คำนำ

ด้วยหม่อมเจ้านิสากร ศรีวัช จะทรงจัดการปลงศพหม่อม
ทรัพย์ ศรีวัช ณ อุทยา ซึ่งเป็นหม่อมของท่าน ใครจะมีหนังสือ
แจกตามสมัยนิยมสักเรื่องหนึ่ง แต่เป็นเวลาที่กระชั้นกับวันงาน
เข้ามาแล้ว จึงทรงมอบให้ข้าพเจ้าเป็นธุระเลือกหาหนังสือเรื่องใด
เรื่องหนึ่งแล้วแต่จะเห็นสมควร เพื่อพิมพ์ขึ้นให้ทันในงาน
ข้าพเจ้าจึงได้รับการค้นคว้าเรื่องเก่า ๆ ที่ได้คัดลอกและเก็บรวบรวม
ไว้แต่ครั้งยังรับราชการอยู่หัวเมือง ก็ไปพบพงศาวดารภาค
อีสานเข้าเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นฉบับของพระสุนทรราชเดช (แช่
ปะทุมชาติ) ผู้ว่าราชการเมือง ครั้งอำเภอยโสธรซึ่งขึ้นแก่
จังหวัดอุบลราชธานีเดิวยังเป็นเมืองอยู่ รู้สึกพอใจเป็นอันมาก
เพราะเหตุว่า ท่านผู้เป็นเจ้าของภาพกับข้าพเจ้าได้เคยไปรับราชการ
อยู่ทางแถบโน้นร่วมมณฑลเดียวกันมาเป็นเวลาหลายปี น่าจะได้
เรื่องราวทางแถบโน้นมาแสดงเป็นที่ระลึกไว้บ้าง นอกจากนี้ ผู้
ที่เป็นเจ้าของต้นฉบับพงศาวดารนี้ ต่างก็รู้จักชอบพอมานาน
กันอีก ย่อมทำให้เพิ่มน้ำหนักที่น่าจะพิมพ์พงศาวดารฉบับนี้
ยิ่งขึ้น แต่เมื่อมาตรวจเนื้อเรื่องดู รู้สึกว่าเป็นเรื่องอยู่ข้างสั้น
มาก ถ้าจะพิมพ์ขึ้นก็ได้หนังสือน้อยยกเต็มที หรือหากว่าจะ
จับเรื่องใดเรื่องหนึ่งรวมเข้าด้วย ก็พะสมกันไม่ติด ครั้นจะตรวจ

๒

กันเลือกดูเรื่องอื่นต่อไป ก็เกรงจะช้าวันและจะไม่ทันกำหนดงาน
ออกรู้สึกลำบากใจเป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าจึงได้ถวายพงสาวดาร
ฉบับนี้แด่ท่านผู้เป็นเจ้าภาพ เพื่อทรงตรวจและทรงพิจารณา
ต่อไปว่าจะควรประการใด เมื่อท่านทรงตรวจดูแล้ว ก็เป็นที่พอ
พระทัยและโปรดให้พิมพ์พงสาวดารฉบับนี้ขึ้น ข้าพเจ้าจึงได้ทำ
คำอธิบายเพิ่มเติมไว้บางแห่ง สำหรับประกอบกับเรื่อง ตามที่
ควรจะได้ในเวลาน้อย (มีเวลาทำธุระในเรื่องนี้เพียง ๓ วัน
เท่านั้น) เพื่อเป็นทางวินิจฉัยต่อไป ถ้าจะมีพลาดพลั้งอยู่บ้าง
ประการใด ขอประทานอภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ข้าพเจ้า ขอนโมทนาใน พระกุศลทักษิณานุปทาน ซึ่ง
หม่อมเจ้านิสิตกร ศรีสวัสดิ์ ได้ทรงบำเพ็ญเป็นบิตติทานมัย มี
การสังกัศธรรมเป็นที่ตั้ง ทั้งได้โปรดให้พิมพ์พงสาวดารฉบับนี้
ให้แพร่หลายเป็นที่ระลึกด้วย

วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๒

พระอุภัย จรุงกิจกุล

หม่อมทรัพย์ ศรีวัช ฅนอยุทธยา

ชาติ พ.ศ. ๒๔๓๗

มรณ พ.ศ. ๒๔๖๘

พงศาวดารภาคอีสาน

พระยาศรี

พระสุนทรราชเตโช (แช่ ปะทุมชาติ)

กรมการพิเศษ

จังหวัดอุบลราชธานี

เรื่องพงศาวดารและแผ่นศิลาเลขที่ท่านได้จารึกไว้แต่ก่อน
เดิมได้ความว่า เดิมตระกูลที่จะได้มาตั้งเป็นเมืองยโสธร มี
พ่อตาแม่ยายชื่อว่า พระตา พระวอ ตั้งอยู่ บ้านหนองบัวลุ่มภู

แขวงเวียงจันทน์บุรี มีบุตรเจ้าล้านช้างคนหนึ่ง ออกมาแต่
เวียงจันทน์บุรี มาอาศัยอยู่กับพระตา พระวอ ในขณะนั้นช้าง
เวียงจันทน์บุรี หามักินใจจะนั่งเสวยเมืองจันทน์บุรีมิได้ จึง
มาเชิญเอกอภัยบริรักษ์บุตรเจ้าจันทน์บุรี ที่มาอาศัยอยู่กับพระตา
พระวอ บ้านหนองบัวลุ่มภูขึ้นเป็นเจ้าจันทน์บุรี ในขณะนั้นเจ้า
จันทน์บุรี จึง แต่งให้กรมการออกมาขอเอาบุตรหลานของพระตา

๑. บ้านหนองบัวลุ่มภู ขึ้นต่อมาตั้งขึ้นเป็นเมือง เรียกว่าเมืองกมุทาสัย บัดนี้เป็นอำเภอ
เรียกว่าอำเภอหนองบัวลำภู ขึ้นจังหวัดอุดรธานี มณฑลอุดร

พระวอ ไปเป็นห้าม ทางพระตา พระวอ ไม่ยอมให้บุตรหลาน
เป็นห้าม ข้างเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีจึงจัดเอากำลึงมาจับได้ตัว
พระตาไปฆ่า แล้วท้าวพระวอ ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวกำ ท้าวคำผง
และท้าวหมม จึงพาพวกพันธมิตรพี่น้องอพยพหนี จะไปนครจำปาศักดิ์
ครั้นมาถึงดงสิงห์โคก สิงห์ท่า ท้าวหมมบุตรหลานพระวอจึงพา
ครัวหนึ่งพักอยู่ดงสิงห์โคก สิงห์ท่า ท้าวหมมเป็นคนครอบครอง
บ้านสิงห์โคก สิงห์ท่า ท้าวพระวอ ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวกำ ท้าว
คำผง ท้าวทิดพรหม ไปตั้งอยู่บ้านดู่ บ้านแก เจ้าเมืองเวียง
จันทน์บุรีจึงแต่งให้เพี้ยสุโกและอรรคชาติ (ห้าทอง) เอาไพร่
พลลงไปขอเอาครัวพระตา พระวอ ท้าวคำผง บ้านดู่ บ้านแก
ริมห้วยพริ้งแขวงเมืองนครจำปาศักดิ์ จึงบอกให้เพี้ยสุโก
อรรคชาติ (ห้าทอง) ว่า ให้ไปเกลี้ยกล่อมเล่าโลมเอาเทอญ
ข้างเพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง) ว่าได้คำสั่งของเจ้านครจำป
าศักดิ์แล้ว ก็ทำตัวมีอำนาจออกมาว่าจะจับผูกมัดเอา ท้าวพระวอ
และท้าวฝ่ายหน้า บ้านดู่ บ้านแก ไม่ยอมกลับคืนไปเมือง
เวียงจันทน์บุรีกับเพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง) ข้างเพี้ยสุโก
และอรรคชาติ (ห้าทอง) ก็เลยโกรธขงขึ้นว่า จะจับเอาตัว
พระวอและท้าวฝ่ายหน้า ท้าวกำ แต่พระวอ ท้าวฝ่ายหน้าและ
ท้าวกำไม่ยอมให้จับ ก็เลยเกิดความวิวาทกันที่บ้านดู่ บ้านแก
ข้างพระวอ ท้าวฝ่ายหน้าและท้าวกำ จึงแต่งให้ท้าวคำผงไปขอ

เขากำลึงกับเจ้านครจำปาศักดิ์ เจ้านครจำปาศักดิ์หาให้กำลึงไม่
 ทำวกำผงจึงกลับคนมาหาพระวอ ท้าวฝ่ายหน้าและท้าวกำ ข้าง
 เพี้ยสุโก วรรคฮาด (ห้าทอง) รู้กระแสรว่า พระวอ ท้าวฝ่ายหน้า
 และท้าวกำ แต่งให้ท้าวคำผงไปขอเขากำลึงกับเจ้านครจำปาศักดิ์
 จึงแต่งให้เพี้ยแก้วอาสาขึ้นไปขอเขากำลึงกับเจ้าจันทบุรี ข้าง
 พระวอ ท้าวฝ่ายหน้าและท้าวกำรู้กระแสร จึงได้แต่งให้เพี้ยแก้ว
 โยธา เพี้ยแก้วท่ายข้าง ลงไปทูลขอเขากำลึงทัพกับพระเจ้าตาก
 ณกรุงเทพฯ ฯ พระเจ้าตากจึงโปรดให้เจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยา
 สุรสีห์คุมเอากองทัพขึ้นมาเมืองนครจำปาศักดิ์ ก็ยังหามาถึงเมือง
 นครจำปาศักดิ์ไม่ ฝ่ายข้างเพี้ยสุโก วรรคฮาด (ห้าทอง) รู้
 กระแสรว่ากองทัพลใหญ่จะขึ้นมาแต่กรุงเทพฯ ฯ จึงพากันลอบมอง
 จับเอาพระวอไปได้ แล้วก็เลยเอาพระวอไปฆ่าเสียริมน้ำห้วยพริ้ง
 ในคืนนั้น ยังแต่ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวคำผง ท้าวกำ และท้าว
 ทิดพรม รักษาควบคุมเอาไพร่พลไว้ที่บ้านดู่ บ้านแก ครั้นเจ้า
 แม่ทัพใหญ่ขึ้นมาถึงกลางทาง จึงใช้ทูตถอรราชสาส์นขึ้นมาถึง
 พระวอ ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวกำ ท้าวคำผง และท้าวทิดพรม ฝ่าย
 ข้างเพี้ยสุโก วรรคฮาด (ห้าทอง) แจ้งกระแสรข้อความว่ากอง
 ทัพใหญ่กรุงเทพฯ ฯ จะมาถึงแล้ว เพี้ยสุโก วรรคฮาด (ห้าทอง)
 ก็เลยพากำลึงหลบตัวหนีขึ้นไปทางเมืองเวียงจันทบุรี ครั้น
 เจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์ แม่กองทัพลใหญ่ขึ้นมาถึงเมือง

นครจำปาศักดิ์ จึงเรียกหาเอาตัวพระวอ ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวคำ
 ท้าวคำผิง และท้าวทิดพรหม เข้าไปถามดูพวกพลทหารเมืองเวียง
 จันทน์อยู่ที่ไหน พวกท้าวฝ่ายหน้าจึงกราบเรียนเจ้าพระยาจักรี
 เจ้าพระยาสุรสีห์ว่า เมื่อข้าพเจ้ามีใบบอกลงไปขอกองทัพนคร
 เทพ ฯ ในขณะนั้นเพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง) รู้ ก็ลอบ
 มองเข้ามาจับเอาตัวท้าวพระวอ ได้ตัวท้าวพระวอไปแล้วก็เลยเอา
 ท้าวพระวอมาอาบน้ำห้วยพริ้ง ครั้นเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์
 แม่ทัพใหญ่มีราชสาส์นขึ้นมาถึงข้าพเจ้า ฝ่ายข้างเพี้ยสุโก
 อรรคชาติ (ห้าทอง) รู้ว่า ฯ พณ ฯ มาถึงแล้ว เพี้ยสุโก
 อรรคชาติ (ห้าทอง) กลับมารบของ ฯ พณ ฯ ก็หลบตัว พา
 กำลังขึ้นไปเมืองเวียงจันทน์ ฯ พณ ฯ ตรัสถามว่า คนไหนเป็น
 เจ้านครจำปาศักดิ์ ข้าศึกเกิดมีในท้องแขวงเมืองนครจำปาศักดิ์
 ทำไมจึงไม่เอากำลังมาช่วย มีใจเพิกเฉยเสีย ท้าวฝ่ายหน้า
 ท้าวคำผิง และท้าวทิดพรหมจึงเรียนว่า เมื่อเพี้ยสุโก อรรคชาติ
 (ห้าทอง) มาสู้รบกับพวกข้าพเจ้า พวกข้าพเจ้าก็ไล่ให้ท้าวคำผิง
 ไปขอเอากำลังเจ้านครจำปาศักดิ์มาช่วยแรงพวกข้าพเจ้า เจ้านคร
 จำปาศักดิ์ก็หาให้กำลังไม่ ฝ่ายเพี้ยสุโกอรรคชาติ (ห้าทอง) รู้
 กระแสว่า พวกข้าพเจ้าไปขอเอากำลังกับเจ้านครจำปาศักดิ์ ก็เลย
 มีใบบอกขึ้นไปขอกำลังกับเจ้าเมืองเวียงจันทน์ พวกข้าพเจ้าก็
 น้อยตัว เห็นจะกำลังเมืองเวียงจันทน์บุรีไม่ได้ จึงได้มี

ใบบอกลงไปกราบบังคมทูลพระเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพ ฯ จึงโปรดให้
 ฯ พณ ฯ ขึ้นมา เจ้านครจำปาศักดิ์หาได้ดูแลไม่ ฯ พณ ฯ
 จึงมีบัญชาต่อท้าวฝ่ายหน้า ท้าวคำ ท้าวคำผิง และท้าวทิดพรหมว่า
 ถ้าม้าจริงดังนั้นก็พาเราไปหาเจ้านครจำปาศักดิ์เทอญ เราจะได้
 เรียกเอาตัวมาถามดู ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวคำผิง และท้าวทิดพรหม
 จึงพา ฯ พณ ฯ ไปหาเจ้านครจำปาศักดิ์ พักอยู่ที่วัดศรีเกิด
 ขณะนั้นเจ้านครจำปาศักดิ์รู้ว่า ฯ พณ ฯ พักอยู่ที่วัดศรีเกิด เจ้า
 นครจำปาศักดิ์ก็เลยลงเรือล่องไปพักอยู่ที่บ้านหัวดอนชัย ฯ พณ ฯ
 จึงใช้คนไปตามเอาตัวเจ้านครจำปาศักดิ์ ได้ตัวเจ้านครจำปาศักดิ์
 มาแล้ว ฯ พณ ฯ จึงตรัสถามว่า ข้าศึกเกิดในท้องแขวงเมือง
 จำปาศักดิ์ เจ้านครจำปาศักดิ์ทำไมจึงไม่ช่วย เจ้านครจำปาศักดิ์
 จึงกราบเรียนว่า เมื่อเพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง) ถู้อาตรา
 เจ้ากรุงจันทน์บุรีมาถึงข้าพเจ้า ขอเอากบอกรวาท้าวฝ่ายหน้า ท้าว
 คำ ท้าวคำผิงและท้าวทิดพรหม ที่มาตั้งอยู่บ้านดู่ บ้านแก ขึ้นไป
 จันทน์บุรีตามเดิม ข้าพเจ้าก็ได้ให้เพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง)
 กลับกล่อมเอาตามใจไพร่สมัคร เพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง)
 ไปถึงบ้านดู่ บ้านแก ก็ทำตัวมีอำนาจจะผูกมัด ข้างฝ่ายพระวอ
 ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวคำ ท้าวคำผิง และท้าวทิดพรหมไม่ยอมขึ้นไป
 เลยไม่ยอมให้ผูกมัด ก็เลยเกิดความวิวาทรบกัน ครั้นที่หลังท้าว
 พระวอ ท้าวคำ ท้าวฝ่ายหน้า จึงใช้ให้ท้าวคำผิงมาขอเอากำลึงกับ

ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่รู้จักที่จะให้กำลังไป เหนายบ่าวเป็นข้าศึก
 แก่กัน ครั้นข้าพเจ้าจะให้กำลังไป กลัวเมืองเวียงจันทน์บุรีจะว่า
 ข้าพเจ้าเอาใจช่วยพวกท้าวพระวอ ๆ พณ ๆ จึงมีบัญชาว่า เจ้า
 นครจำปาศักดิ์มีความผิดเป็นอันมาก จะคุมเอาตัวลงไปกรุง ทพ ๆ
 ขณะนั้น ๆ พณ ๆ จึงภาคโทษ เจ้านครจำปาศักดิ์ไว้ ครั้งหนึ่ง
 ๆ พณ ๆ จึงมีบัญชาถามท้าวทิดพรมว่า ครั้นพระเจ้าอยู่หัวโปรด
 ให้เรามารบข้าศึกเมืองเวียงจันทน์บุรี ที่มาตั้งอยู่บ้านดู่ บ้านแก
 ครั้นเราขึ้นมาถึงแล้ว หาได้รับข้าศึกตามท่านโปรดมาไม่ ให้ท่าน
 ทั้งปวงพาเราไปคูเมืองเวียงจันทน์บุรีเทอญ ขณะนั้นท้าวฝ่ายหน้า
 ท้าวกำผิง และท้าวทิดพรม ก็เลยพา ๆ พณ ๆ ขึ้นไปถึงพันพร้าว
 ที่ริมแม่น้ำโขงใกล้เคียงกับเมืองเวียงจันทน์บุรี ขณะนั้นเจ้าอัน
 ผู้เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีหลบตัวหนีจนพงเจ้านครหลวงพระบาง
 ครั้น ๆ พณ ๆ มีราชสาส์นไปถึงเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรี ยังแต่
 เจ้าอุปราช ดวงหน้า ดวงหลัง นำเอาราชสาส์นออกมาหา ๆ พณ ๆ
 อยู่พันพร้าว ๆ พณ ๆ จึงถามเจ้าอุปราช ดวงหน้า ดวงหลังว่า
 เจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีหนีไปแห่งใด เจ้าอุปราชบอกว่า เจ้าเมือง
 เวียงจันทน์บุรีหนีตัวขึ้นไปเมืองนครหลวงพระบาง ขณะนั้น
 ๆ พณ ๆ ให้เจ้าอุปราชพาขึ้นไปตามหาตัวเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรี
 ที่เมืองนครหลวงพระบาง ๆ พณ ๆ จึงใช้เจ้าอุปราชเข้าไปเชิญ
 เอาเจ้านครหลวงพระบางออกมาหา ๆ พณ ๆ แล้ว ๆ พณ ๆ จึง

ถามเจ้านครหลวงพระบางว่า เจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีหนตัวขึ้นมา
 อยู่กับเมืองของท่านที่นี้แล้วหนไปแห่งใด เจ้านครหลวงพระบาง
 กราบเรียนว่า เจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรียังอยู่ที่นี้ ขณะนั้น ๆ พณ ฯ
 จึงให้เจ้านครหลวงพระบางส่งตัวเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีออกมาหา
 ๆ พณ ฯ เจ้านครหลวงพระบางจึงส่งตัวเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรี
 ออกมาหา ๆ พณ ฯ จึงถามเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีว่า เหตุใด
 ท่านจึงแต่งเพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง) ไปก่อการกองทัพที่
 แขวงเมืองจำปาศักดิ์ เจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีจึงว่า ได้แต่งให้
 เพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง) ไปเกลี้ยกล่อมชอมชูปเอาท้าว
 พระวอ ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวคำผง ขึ้นมาบ้านเมืองตามเดิม หาได้
 ให้ไปก่อกองทัพไม่ ๆ พณ ฯ จึงมีบัญชาว่า ท้าวพระวอ
 ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวคำผงอยู่บ้านดู่ บ้านแก แขวงเมืองนครจำปาศักดิ์
 เหตุใดจึงได้ให้เพี้ยสุโก อรรคชาติ (ห้าทอง) ไปเกลี้ย
 กล่อมเอาขึ้นมาเมืองเวียงจันทน์บุรี แล้วเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรี
 จึงว่า แต่ก่อนท้าวพระวอ ท้าวคำผง ท้าวฝ่ายหน้าพาครอบครัวตั้ง
 บ้านเรือนอยู่บ้านหนองบัวลุ่มภูกับเมืองเวียงจันทน์บุรี แล้วพา
 กันหลบตัวหนีไปตั้งอยู่บ้านดู่ บ้านแก แขวงเมืองนครจำปาศักดิ์
 แต่ณบมะโรงตรีนศก ศักราช ๑๑๓๓ หาได้บอกกับข้าพเจ้าไม่
 ๆ พณ ฯ จึงว่า เจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีหากเหตุ จับเอาตัวท้าว
 พระตาผู้ไม่มีผิดมาผลาญชีวิต ท้าวพระวอ ท้าวคำผง ท้าวฝ่าย

หน้าและท้าวกำกั้วอำนาจเจ้าจันทบุรี จึงได้พาครอบครัวอพยพไปพึ่งเจ้านครจำปาศักดิ์ แล้วเจ้าเมืองเวียงจันทบุรีก็รับว่าได้ฆ่าท้าวพระตาจริง ด้วยท้าวพระตาขัดไม่ให้บุตรแก่ข้าพเจ้าไปเป็นภรรยา แล้ว ฯ พณ ฯ จึงว่า เจ้าเมืองเวียงจันทบุรีเป็นกษัตริย์ครอบงำปกครองบ้านเมืองไม่อยู่ในยตติธรรม กดขี่ข่มเหงแม่บ้านสาว เอาท้าวพระตาไปฆ่า เจ้าเมืองเวียงจันทบุรีต้องตกไปตามกัน ฯ พณ ฯ เลยฆ่าเจ้าเมืองเวียงจันทบุรีตกไปตามกัน อยู่เมืองนครหลวงพระบาง แล้ว ฯ พณ ฯ จึงให้เจ้าอุปราชเป็นเจ้าเมืองเวียงจันทบุรี แล้วเจ้าเมืองเวียงจันทบุรีคนใหม่กับเจ้านครหลวงพระบางเห็นว่า ฯ พณ ฯ มีอำนาจฆ่าเจ้าเมืองเวียงจันทบุรีได้ เจ้าเมืองเวียงจันทบุรี เจ้านครหลวงพระบางจึงยอมถวายดอกไม้เงินทองขึ้นกับกรุงเทพ ฯ แล้วเจ้าเวียงจันทบุรีจึงจัดเอานางเขียวค่อมบุตรเจ้าเมืองเวียงจันทบุรีคนเก่าออกมาถวาย ฯ พณ ฯ จึงแต่งตั้งให้พระหลวงขุนหมื่นพาเอานางเขียวค่อมลงไปถวายพระเจ้าตากกรุงเทพ ฯ แล้ว ฯ พณ ฯ เลยกลับลงไปเมืองนครจำปาศักดิ์ แล้วบอกเจ้านครจำปาศักดิ์ว่า แต่ครัวท้าวคำผิง ท้าวทิตพรหม ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวกำ ท้าวสิง และท้าวกุลบตร จะได้ให้ยกขึ้นไปตั้งอยู่ตามลำน้ำพระมูล ลำพระชี เจ้านครจำปาศักดิ์ก็ยอมให้พวกท้าวฝ่ายหน้าขึ้นมาตามคำสั่ง ฯ พณ ฯ ท้าวคำผิง ท้าวทิตพรหม ท้าวกุลบตร และท้าวกำ

ขึ้นมั่งอยู่บ้านแจละแมริมลำน้ำพระมูล ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวสิง
ตั้งอยู่บ้านสิงห์ท่าริมลำน้ำพระชี พวกนี้เป็นหมวดเป็นกองอยู่ได้
ประมาณ ๒๐ ปี

ครั้น ปีชวดตรีนศก ศักราช ๑๑๔๓ เกิดทัพเมืองประทาย

๒

เพ็ชร พระเจ้าอยู่หัวโปรดให้เจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์
เป็นแม่ทัพขึ้นมาปราบปรามกองทัพเมืองประทายเพ็ชร เจ้า
พระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์ จึงมีตราขบวนมาถึงท้าวฝ่ายหน้า ท้าว
คำผง ท้าวทิดพรหม และท้าวกำ ทียกมาจากบ้านดู่ บ้านแก ขึ้น
มาตั้งอยู่บ้านสิงห์ท่า บ้านแจละแมนั้น ให้คุมกำลังลงไปรบ
กองทัพ บรรจบกับเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์ที่พระตะบอง
แล้วเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์แม่ทัพใหญ่ พร้อมด้วย
พระยาอรรณพเจ้าเมืองพระตะบอง ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวคำผง ท้าว
ทิดพรหม ท้าวกำ และท้าวสิง บ้านสิงห์ท่า บ้านแจละแม คุม
กำลังไปรบเมืองประทายเพ็ชร มีชัยชนะแล้วเจ้าพระยาจักรี
เจ้าพระยาสุรสีห์เลยกลับเข้าไปกรุงเทพฯ พวกท้าวฝ่ายหน้าก็พา
กันกลับคืนมาบ้านสิงห์ท่า บ้านแจละแม ครั้นอยู่มากองทัพจาม
สมมุติเชิงแก้วเขาโองขกมารบเมืองนครจำปาศักดิ์ สมเด็จ

๒. ปีชวดตรีนศก ท้าวปีชวดตรีนศกศักราช ๑๑๔๓ นั้น ถ้าจุลศักราช ๑๑๔๓ ต้อง
เป็นปีชวด

พระเจ้าอยู่หัวกรุงเทพ ฯ โปรดเกล้า ฯ ให้ท้าวฝ่ายหน้า ท้าวคำผง และท้าวสิงเป็นแม่ทัพใหญ่ คุมกำลังหัวเมืองฝ่ายตะวันออกไปรบ จามสมมุติเชียงแก้วเขาโงมีชัยชนะแล้ว ท้าวฝ่ายหน้าจึงตาม จับได้ตัวเจ้านครจำปาศักดิ์ที่หนังกองทัพ จามสมมุติเชียงแก้วเขา โงไปพึ่งอยู่กับข้าพะนัง คุมลงไปส่งกรุงเทพ ฯ โปรดเกล้า ฯ ให้ท้าวฝ่ายหน้าเป็นเจ้านครจำปาศักดิ์ ให้ท้าวสิงเป็นที่เจ้าราชวงศ์ ขึ้นมาครอบครองอยู่เมืองนครจำปาศักดิ์ แล้วเจ้านครจำปาศักดิ์ ให้เจ้าราชวงศ์ไปอยู่เมืองเชียงของ

ครั้นถึง ปีชวด ศักราช ๑๑๔๗ เจ้านครจำปาศักดิ์จึงบอกขอ

๓

รับพระราชทานให้ท้าวทิดพรมเป็นเจ้าเมือง ท้าวคำเป็นอุปฮาด โปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามสัญญาบัตรตั้งท้าวทิดพรมเป็นที่พระ พรหมวงษาเจ้าเมือง ท้าวคำเป็นอุปฮาด ยกบ้านแจละแมขึ้น เป็นเมืองอุบล เป็นข้าหลวงเดิม ผูกส่วยน้ำรัก ๒ เลหต่อเบย บ้าน ๒ เลหต่อชอด

ครั้นถึง ปีมะโรงนพศก ศักราช ๑๑๖๕ อุปฮาด (คำ) ออก

๔

จากเมืองอุบล ไปตั้งอยู่บ้านโคกกงคงพะเนียงริมแม่น้ำโขง แล้ว

๓. ปีชวด ท้าวปีชวดศักราช ๑๑๔๗ นั้น ถ้าเป็นจุลศักราช ๑๑๔๗ แล้ว
ต้องเป็นปีมะเส็ง

๔. ปีมะโรงนพศก ท้าวปีมะโรงนพศกศักราช ๑๑๖๕ นั้น ถ้าเป็นจุลศักราช ๑๑๖๕
แล้ว ต้องเป็นปีเถาะ

พระพรหมวงษา เจ้าเมืองอุบล ฯ พระสุนทรราชวงษา เมือง
ยโสธร บอกรับพระราชทานให้อุปฮาด (กำ) เป็นเจ้าเมือง
โพนดเกล้า ฯ พระราชทานนามสัญญาบัตร ตั้งอุปฮาด (กำ)
เมืองอุบล เป็นที่พระเทพวงษา เจ้าเมือง ยกบ้านโคกกงตง
พระเนียงขึ้นเป็นเมืองเขมราฐ ผูกส่วยน้ำรัก ๒ เลหต่อเบย บ้าน
๒ เลหต่อขอค ด้วยมีความชอบรบข้าศึกศัตรูมีชัยชนะนะ จึงได้
เป็นเมืองข้าหลวงเดิม

ครั้นถึงณปีวอกจัตวาศก ศักราช ๑๑๗๔ เจ้านครจำปาศักดิ์
บอกรับพระราชทานให้ท้าวสิงผู้เป็นที่ราชวงศ์เมืองเขมราฐเป็น
เจ้าเมือง ขอสถาปนาเจ้านครจำปาศักดิ์เป็นที่อุปฮาด ยกบ้าน
สิงห์ท่าเป็นเมืองยโสธร แล้วทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ
พระราชทานนามสัญญาบัตร ตั้งราชวงศ์ (สิง) เป็นที่พระสุนทร
ราชวงษา เจ้าเมือง ตั้งท้าวสาเป็นอุปฮาด ตั้งท้าวบุตร บุตร
พระสุนทร ฯ เป็นราชวงศ์ ตั้งท้าวเสนบุตรท้าวพระวอเป็นราชบุตร
ยกบ้านสิงห์ท่าขึ้นเป็นเมืองยโสธร ผูกส่วยน้ำรัก ๒ เลหต่อเบย
บ้าน ๒ เลหต่อขอค ครั้นอยู่ได้ประมาณ ๘-๙ ปี พระสุนทร
ราชวงษา (สิง) ถึงแก่กรรม แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน
นามสัญญาบัตร ตั้งอุปฮาด (สา) เป็นที่พระสุนทรราชวงษา
เจ้าเมือง ราชวงศ์ (บุตร) เป็นที่อุปฮาด ราชบุตรเป็นที่ราชวงศ์
ท้าวสุตตา บุตรเจ้านครจำปาศักดิ์ ท้าวหน้า เป็นราชบุตร อยู่ได้

ประมาณสามเดือน พระสุนทรราชวงษาเลยถึงแก่กรรมไป บ้านเมืองก็ยิ่งว่างอยู่

ครั้น ปีจอสัปตศก ศักราช ๑๑๘๗ เจ้าอนุผู้เป็นพี่เจ้าเวียง

จันทน์ ครอบงำเมืองเวียงจันทน์บุรี คิดก่อการกองทัพรบกับกรุงเทพฯ ๑ แล้วเจ้าอนุแต่งตั้งให้เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร และเจ้าสุทธิสารเป็นแม่ทัพ คุมกำลังออกจากเวียงจันทน์บุรี เจ้าราชวงศ์ คุมกำลังลงมารบเมืองร้อยเอ็ด เมืองกาฬสินธุ์ เมืองยโสธรและหัวเมืองต่าง ๆ ลงไปจนถึงเมืองนครราชสีมา เจ้าราชบุตร คุมกำลังลงมารบเมืองเขมราฐ เมืองนครจำปาศักดิ์และหัวเมืองต่าง ๆ ไปจนถึงเมืองพระตะบอง เมืองนครเสียมราฐ เจ้าสุทธิสาร คุมกำลังลงไปรบเมืองหล่มสักและหัวเมืองต่าง ๆ ไปจนถึงเมืองเลย ขณะนั้นข้อความหลายกองทัพพุ่งเคืองไปถึงใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ณ กรุงเทพฯ ๑ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีไว้พระทัยแก่ข้าศึกศัตรู จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยาราชสุภาวดีเป็นแม่ทัพ คุมทหารกรุงเทพฯ ๑ และไพร่หัวเมือง ยกออกจากกรุงเทพฯ ๑ มาปราบปรามกองทัพราชวงศ์ในบั้นนั้น ครั้นเจ้าพระยา ราชสุภาวดีคุมกำลังขึ้นมาถึงแก่งคอย พบราชวงศ์กับพวกกำลังอยู่ที่นั่น เจ้าพระยาบดินทรเดชา แต่ยังเป็นเจ้าพระยา ราชสุภาวดี

๕. ปีจอสัปตศก ที่ว่าปีจอสัปตศกศักราช ๑๑๘๗ นั้น ถ้าเป็นจุลศักราช ๑๑๘๗
ต้องเป็นปีระกา

พากำลังและนายทัพนายกองเข้าสู้รบกับกองทัพราชวงศ์ ราชวงศ์
กับนายทัพนายกองและไพร่กำลังสู้รบเจ้าพระยาราชสุภาวดีไม่
ได้ เลยพากำลังหักทัพหลบตัวขึ้นมาถึงมูลเค็งแขวงเมืองนคร
ราชสีมา เจ้าพระยาราชสุภาวดีคุมกำลังตามกองทัพราชวงศ์ขึ้น
มาถึงมูลเค็ง พบราชวงศ์กำลังอยู่ที่นั่น เจ้าพระยาราชสุภาวดีคุม
กำลังเข้าสู้รบกับกองทัพราชวงศ์อยู่ที่มูลเค็ง แล้วพวกครอบครัว
เมืองนครราชสีมาที่ราชวงศ์สู้รบได้ว่าจะคุมขึ้นไปเมืองเวียง
จันทบูรนั้น ก็กลับสามัคคีต่อเจ้าพระยาราชสุภาวดี เข้าสู้รบ
กับกองทัพราชวงศ์ ราชวงศ์หนีไม่ได้ ก็เลยพากำลังหักจาก
กองทัพเจ้าพระยาราชสุภาวดี ขึ้นมาถึงค่ายส้มป่อยแขวงเมือง
ศรีสะเกษ แล้วเจ้าพระยาราชสุภาวดีพากำลังเข้าสู้รบกองทัพ
ราชวงศ์ด้วยอาวุธสั้นยาว ราชวงศ์และนายหมวดนายกองสู้รบ
ทนกองทัพเจ้าพระยาราชสุภาวดีไม่ได้ เลยพากำลังหักจาก
กองทัพเจ้าพระยาราชสุภาวดี กลับคืนไปเมืองเวียงจันทบูร
แล้วเจ้าพระยาราชสุภาวดีจึงขึ้นมาตั้งอยู่เมืองขุขันธ์ จัดเอา
นายหมวดนายกองและไพร่กำลังเมืองอุบลฯ ได้อุปฮาดเมือง
เขมราฐคุมกำลังเมืองขุขันธ์ ได้อุปฮาดราชบุตร ท้าวฝ่าย
ท้าวคำ ท้าวสูว และท้าวจันส์สุราช เป็นแม่ทัพคุมกำลัง ครั้น
เจ้าพระยาราชสุภาวดีจัดได้นายหมวดนายกองและไพร่กำลังสิ้นเชิง
แล้ว ถึงฤกษ์ยาม ก็เลยพานายหมวดนายกองและไพร่ยกจาก

เมืองโยโสธร ตามกองทัพราชวงศ์ขึ้นไปเมืองเวียงจันทน์บุรี ครั้นไปถึงบ้านพักหวานแขวงเมืองหนองคาย ราชวงศ์ตั้งค่ายอยู่ที่นั่น เจ้าพระยาราชสุภาวดี ราชวงศ์ จีมาเข้าสู้รบ อุปฮาด (บุตร) ท้าวฝ่าย ท้าวคำ ท้าวสูวตามหลังมา เจ้าพระยาราชสุภาวดีกำลังเข้าสู้รบกับกองทัพราชวงศ์ กองทัพราชวงศ์ทนกองทัพเจ้าพระยาราชสุภาวดีมิได้ ก็เลยพากันล่าถอยไปพึ่งอยู่เมืองญวน ขณะนั้นเจ้าอนุ ผู้เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์หนีไปพึ่งอยู่เมืองญวน เจ้าพระยาราชสุภาวดีพา นายทัพ นายกอง ตามเจ้าอนุ และราชวงศ์ไปเมืองเวียงจันทน์อีก หาเห็นราชวงศ์ไม่ เมืองเวียงจันทน์บุรีก็เงียบงมอยู่

ขณะนั้นเจ้าน้อยบุตรเขยเจ้าอนุ ผู้เป็นเจ้าเมืองเชียงขวาง จึงสามัคคีต่อเจ้าพระยาราชสุภาวดี ยอมถวายดอกไม้ทองเงินเป็นทางพระราชไมตรีขึ้นกับกรุงเทพ ฯ แล้วเจ้าพระยาราชสุภาวดีจึงบังคับให้เจ้าน้อยเมืองเชียงขวางส่งตัวเจ้าอนุกับราชวงศ์ที่หนีตัวไปอยู่เมืองญวน ครั้นเจ้าน้อยเมืองเชียงขวางตามไปได้ตัวเจ้าอนุ มาส่งให้เจ้าพระยาราชสุภาวดีแล้ว เจ้าพระยาราชสุภาวดีเลยคุมเอาตัวเจ้าอนุเข้าไปกรุงเทพ ฯ

ขณะนั้นเจ้าพระยาราชสุภาวดี จึงตรวจดูครอบครัวเมืองเวียงจันทน์บุรี จะคุมลงไปกรุงเทพ ฯ แล้วท้าวบุตรจึงกราบเรียนเจ้าพระยาราชสุภาวดีว่า ท้าวค่าน้องชายอุปฮาด (บุตร) บิดบัง

ครอบครัวยัง ครั้นเจ้าพระยาราชสุภาวดีได้ส่วนได้ความจริงว่า
ท้าวคำปัดบังครอบครัวยัง เมืองเวียงจันทน์บุรีไว้ จึงเจ้าพระยา
ราชสุภาวดีจะเอาท้าวคำมอดชีวิต แล้วอุปฮาดจึงกราบเรียน
เจ้าพระยาราชสุภาวดีว่า ท้าวคำเป็นน้องชายข้าพเจ้า ไปรบ
ข้าศึกศัตรูด้วย ก็มีชัยชนะแก่ข้าศึกศัตรูมาแล้ว ถ้าจะเอา
ตัวท้าวคำไปผจญชีวิต ก็ขอให้เอาตัวข้าพเจ้ามาผจญเสียด้วย
กัน ว่าดังนั้นแล้ว เจ้าพระยาราชสุภาวดีเลยสั่งให้พลทหารทำ
คอกริมลำน้ำพระย้า ห้วยนอน เมืองโขยธรเสร็จแล้ว เอาดินปั้น

๖

เข้าใส่ไว้ในคอก ครั้นถึงกำหนดแล้ว เจ้าพระยาราชสุภาวดีให้
เพี้ยมมาตเอาอุปฮาดผู้พี่ ท้าวคำน้อง และบุตรภรรยาญาติพี่น้อง
ของอุปฮาด บุตรท้าวคำเข้าใส่ในคอก ถึงกำหนดแล้ว เอาเพลิง
จุด อุปฮาด ท้าวคำ ภรรยา ญาติพี่น้องลงเลยพร้อมกันสิ้นชีวิตไป

ครั้นณ ปีเถาะโทศก ศักราช ๑๑๕๒ เจ้าพระยาราชสุภาวดี

๗

จึงโปรดให้ท้าวฝ่ายบุตรเจ้านครจำปาศักดิ์ เป็นที่พระสุนทร

๖. ห้วยนอน

คือทศโลที่ เพราะประเพณีของชาวแต้หนี่ ปลุกเรือนยาวตาม
ตะวัน หันหน้าเรือนไปสู่ทิศเหนือ และนอนมกขวางเรือน
คือหันศีรษะไปทางทิศใต้ และเห่ฮัดเท่าไปทางทิศเหนือ
เพราะฉะนั้นเขาจึงเรียกทิศใต้ว่าห้วยนอน และเรียกทิศเหนือว่า
ปลายต้น.

๗. ปีเถาะโทศก

ที่ว่าปีเถาะโทศกศักราช ๑๑๕๒ นั้น ถ้าเป็นจุลศักราช ๑๑๕๒
แล้ว ต้องเป็นปีชวด.

ราชวงษาเจ้าเมือง ให้ท้าวแพงบุตรพระประทุม ฯ เป็นที่อุปฮาด
 ท้าวสุดตาเป็นราชวงศ์ ท้าวอินเป็นราชบุตร คุ่มครองเมืองยโสธร
 แล้วเห็นว่าพระสุนทรราชวงษามีความชอบมาก โปรดประทาน
 ครว้ที่รบมาได้ให้พระสุนทร ฯ ๕๐๐ ครว้ และให้เป็นเจ้าเมือง
 ทั้งสอง คือเมืองยโสธรและนครพนม ครั้นเจ้าพระยาราชสุภาวดี
 กลับเข้าไปกรุงเทพ ฯ พระสุนทร ฯ จึงให้อุปฮาด (แพง) เป็น
 ผู้ว่าราชการแทนอยู่ณเมืองยโสธร พระสุนทรราชวงษาเลยขึ้น
 ไปจัดราชการอยู่ณเมืองนครพนมประมาณ ๖—๗ ปี พระสุนทร
 ราชวงษา จึงบอกขอรับ พระราชทานที่ดิน ที่ควรในเมือง นครพนม
 สร้างวัดและพระอาราม พระเจดีย์หนึ่งหลังไว้กับเมืองนครพนม
 ก็เป็นที่สะอาดภาคภูมิแก่บ้านเมืองมาทำทุกวันนี้ แต่อุปฮาด
 (แพง) ผู้ว่าราชการแทนพระสุนทรราชวงษาอยู่ณเมืองยโสธร
 ก็พร้อมด้วยท้าวเพี้ยกรมการ ขอรับพระราชทานที่ดินที่ควรใน
 เมืองยโสธร ๒ แห่ง ที่บ้านขัวแขวงเมืองยโสธรแห่ง ๑ สร้างวัด
 และสร้างพระอาราม พระเจดีย์ ที่เมืองยโสธร ๒ วัด ฯ หนึ่งขอ
 วัดศรีเมืองคุณ วัดหนึ่งขอวัดบวรระพนาทศ และสร้างอุปัฏ
 ไส้พระพุทธรูปมหากัจจายนหลัง ๑ และสร้างองค์พระพุทธรูป
 ใหญ่ปิดทองคำหลายองค์ เป็นที่สะอาดแก่บ้านเมืองทำทุกวันนี้
 และอุปฮาด (แพง) ได้ไปตีทัพเมืองพระตะบอง ขณะเมื่อพระ
 สุนทรราชวงษาขึ้นไปเป็นเจ้าเมืองนครพนมนั้น ก็ได้รับราชการ

ฉลองพระเดชพระคุณต่อใต้ฟ้าละองค์พระบาทมาช้านาน ก็หา
มีความผิดไม่ แล้วพระสุนทรราชวงษาจึงไปเกลี้ยกล่อมช่องชุม
เอาครอบครัวเมืองตะโปน เมืองวัง เมืองมหาชัยกองแก้ว ได้
ครอบครัวนอก พระราชอาณาเขตต์ มาขึ้น กับ กรุงเทพฯ ฯ เป็น
ครอบครัวหลายร้อยหลายพัน แต่ครัวเมืองพิษณุ เมืองตะโปน
ยกมาตั้งห้วยแขงขึ้นเป็นบ้านสองแขง ครัวเมืองมหาชัยกองแก้ว
พระสุนทร ฯ มีใบบอกขอรับพระราชทานให้เป็นเมือง สกลนคร
ครัวเมืองวัง พระสุนทร ฯ บอกขอรับพระราชทานขึ้นเป็นเมืองเว
(คือ เมืองเรณูนคร) ครัวเมืองนอง พระสุนทร ฯ บอกขอรับ
พระราชทานขึ้นเป็น เมืองท่าอุเทน ขึ้นแก่เมืองนครพนม แต่
เมืองวานรนิวาส พระสุนทร ฯ บอกให้เป็นเมืองขึ้นกับเมือง

๑๐
สกลนคร ครั้นต่อมาได้ประมาณ ๕-๖ ปี พระสุนทรราชวงษา
แต่งให้ช่างต่อหมอกวญ กุ่มข้างพัง พลาย เข้าไปโพนแซก
คล้องตามเถื่อนป่า หมอกวญไพร่เมืองยโสธรได้ช้างสี่ประหลาด
มาให้พระสุนทร ฯ พระสุนทร ฯ จึงมีใบบอกถวายช้างสี่ประหลาด

๘. เมืองเรณูนคร เวลานั้นยังอยู่เป็นตำบลเสียแล้ว.

๙. เมืองท่าอุเทน เวลานั้นยังอยู่เป็นอำเภอ และขึ้นจังหวัดนครพนมตามเดิม.

๑๐. เมืองวานรนิวาส เวลานั้นยังอยู่เป็นอำเภอ และขึ้นจังหวัดสกลนครตามเดิม.

ลงไปกรุงเทพ ฯ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออก
มาทอดพระเนตรรับช้างสี่ประหลาด แล้วทรงพระกรุณาโปรด
เกล้า ฯ พระราชทานนามสัญญาบัตรเลื่อนยศช้างสี่ประหลาดเป็น
พระพิมล ฯ ช้าง ๑ เป็นพระวิสุทธ ฯ ช้าง ๑ แล้วโปรดพระ
ราชทานตราความชอบให้แก่พระสุนทร ฯ และโปรดเกล้า ฯ
พระราชทานสัญญาบัตรตั้งหมอ ความ

ต่อมาถึงปีชวดจัตวาศก ศักราช ๑๒๑๔ พระสุนทร ฯ
จึงมอบเมืองนครพนมคืนให้แก่อุปฮาดและกรมการเมืองนครพนม
แล้วพระสุนทร ฯ จึงกราบถวายบังคมลามาอยู่เมืองยโสธรตามเดิม
แล้วก็สร้างวัดขึ้นที่เมืองยโสธรอีกแห่งหนึ่ง

ครั้นถึงปีมะเส็งนพศก ศักราช ๑๒๑๕ พระสุนทร ฯ เจ้า
เมืองยโสธร และเมืองนครพนมถึงแก่กรรม อุปฮาด ราชวงศ์
ราชบุตรก็เลยถึงแก่กรรมไปด้วยกัน ยิ่งแต่หลวงศรีวรราช เจ้า
ศุภบัตรรักษาราชการบ้านเมืองอยู่ ห้ามเจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์
และราชบุตรไม่ บ้านเมืองก็ว่างเปล่าอยู่

ครั้นถึงปีมะเมียสัมฤทธิ์ศก ศักราช ๑๒๒๐ พระศรีวรราช
ผู้ช่วย จึงมีใบบอกขอรับพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงเผาศพ
พระสุนทร ฯ บิดาเสร็จ

ครั้นถึงปีมะแมสัปตศก ศักราช ๑๒๒๑ จึงมีตราพระราชสีห์
โปรดเกล้า ฯ ให้พระยายมราช แต่ยังเป็นที่พระยากำแหงสงคราม

๒๑๓

๑๕๓.๓

ศตวรรษที่ ๑๖

๑๕

เจ้าเมืองนครราชสีมา ขึ้นมาเป็นข้าหลวงแม่กองสัก ตั้งสักเลข
หัวเมืองทั้งปวงฝ่ายตะวันออก อยู่ณเมืองยโสธร

ครั้นถึงณวอโกศก ศักราช ๑๒๕๒ เมืองแสน เมือง
จันทร์ ท้าวเพี้ย กรมการเมืองยโสธร เห็นว่าพระศรีวราชเป็น
บุตรพระสุนทร ฯ ท้าวแซ่เป็นบุตรอุปฮาด ท้าวอันเป็นบุตร
ท้าวจันศรีสุราช ท้าวพิมพ์เป็นหลานอุปฮาด (แพง) ท้าวสุพรม
เป็นบุตรพระสุนทร ฯ และมีความชอบมาด้วย ได้ตีทัพและ
ได้ช้างเผือก และเมื่อบิดายังมีชีวิตอยู่นั้น ก็พากันรับราชการ
มั่นคงแข็งแรง เมืองแสน เมืองจันทร์ ท้าวเพี้ยกรมการเมือง
พี่น้องจึงพร้อมกันมีใบบอก ลงไปกราบบังคมทูลพระกรุณาได้ฝ่า
ละอองธุลีพระบาท ขอรับพระราชทานให้พระศรีวราช (เหม็น)
เป็นพระสุนทร ฯ ท้าวแซ่เป็นอุปฮาด ท้าวอันเป็นราชวงศ์
ท้าวพิมพ์เป็นราชบุตร ท้าวสุพรมเป็นหลวงศรีวราชผู้ช่วยราชการ
จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามสัญญาบัตร
ตั้งพระศรีวราชเป็นที่พระสุนทร ฯ ผู้ว่าราชการเมืองยโสธร ท้าว
แซ่เป็นที่อุปฮาด ท้าวอันเป็นราชวงศ์ ท้าวพิมพ์เป็นราชบุตร
ท้าวสุพรมเป็นพระศรีวราชผู้ช่วย ขึ้นมาครอบครองแม่บ้าน
สาวบ่าวไพร่เมืองยโสธร ครั้นอยู่มาได้ประมาณ ๓-๔ ปี อุปฮาด
(แซ่) ถึงแก่กรรม ต่อมาอีกประมาณ ๒-๓ ปี พระสุนทร ฯ
แต่งให้ช่างต่อ หมอ ควาญ ไปแซกโพน ได้ช้างสี่ประหลาด

ข้างหนึ่ง ได้บอกลงไป นำถวายซื้อเสวก ครั้นอยู่มาช้านาน
ประมาณ ๒-๓ ปี พระสุนทร ๗ ราชวงศ์ ราชบุตร พระศรี-
วราชและบุตรภรรยา สร้างวัด สร้างอาราม สร้างพระพุทธรูป
และสร้างพระเจดีย์ ได้ประมาณ ๒-๓ ปี ราชวงศ์กับราชบุตรถึง
แก่กรรม

ครั้นประกาศเบญจศก ศักราช ๑๒๓๕ พระสุนทรราชวงษา
เจ้าเมืองยโสธร ขอรับพระราชทานให้พระศรีสุพรมเป็นที่อุปฮาด
ขอท้าวบาเป็นราชบุตร ท้าวแก่เป็นที่พระศรีวราชผู้ช่วยราชการ
เมืองยโสธร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้า ๗ พระ
ราชทานนามสัญญาบัตร ตั้งพระศรีสุพรมเป็นที่อุปฮาด ตั้ง
ท้าวบาเป็นราชบุตร ตั้งท้าวแก่เป็นที่พระศรีวราช ขึ้นมารับ
ราชการช่วยพระสุนทร ๗

ครั้นต่อมาถึงณ ปีมจอสัปตศก ศักราช ๑๒๓๗ เกิดทัพ้ายฮ่อ
๑๑
ที่ค่ายสมดี ค่ายวัดจันทน์ แขวงเมืองหนองคาย จึงมีตราโปรด
เกล้า ๗ ให้พระยามหาอำมาตย์ ข้าหลวงเป็นแม่ทัพ ขึ้นไปตีทัพ
้ายฮ่อณเมืองหนองคาย พระยามหาอำมาตย์จึงเกณฑ์เอากำลัง
เมืองยโสธรห้าร้อยคน พระสุนทร ๗ (เหม็น) ผู้ว่าราชการ
เมืองยโสธร จึงแต่งให้อุปฮาด (บา) แต่ยังเป็นที่ราชบุตร ท้าว

๐๐. ปีมจอสัปตศก ท้าวป๋อสัปตศกศักราช ๑๒๓๗ นั้น ถ้าเป็นจุลศักราช ๑๒๓๗
แล้ว ต้องเป็นปีกุน

กันยา แต่ยังเป็นท้าวสุทธีสมเป็นนายหมวดนายกอง คุณเอ
กำลังทัพห้ำร่อยคนขึ้นไปตีทัพอาย้อพร้อมทัพพระยามหาอำมาตย์
ณเมืองหนองคาย ครั้นเสร็จราชการแล้ว ต่อมาถึงปีฉลูนพศก
ศักราช ๑๒๓๕ พระสุนทรฯ ถึงแก่กรรม ครั้นถึงปีชวด
สัมฤทธิศกศักราช ๑๒๔๐ อุปฮาด (สุพรม) ราชบุตร (บา)
พระศรีวรราช (แก) บอกรับพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงขึ้น
มาเฝ้าพระสุนทรฯ อุปฮาด (แจ้) ราชวงศ์ (อิน) ราชบุตร
(พิม) ครั้นเสร็จแล้ว เมืองแสน เมืองจันทร์ ท้าวเพี้ยกรมการ
พร้อมกันเห็นว่า อุปฮาด (สุพรม) ราชบุตร (บา) พระศรี
วรราช (แก) ท้าวกันยาบุตรอุปฮาด (แพง) ท้าวอินบุตรราชวงศ์
(สุดตา) เป็นคนสัตย์ซื่อมั่นคง รับราชการสนองพระเดชพระ
คุณโดยทางสุจริต จึงได้บอกให้อุปฮาด (สุพรม) ลงไปเฝ้า
ทูลละอองธุลีพระบาท แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรด
เกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร ตั้งอุปฮาด (สุพรม) เป็นที่
พระสุนทรฯ ราชบุตร (บา) เป็นอุปฮาด พระศรีวรราช (แก)
เป็นราชวงศ์ ท้าวกันยาเป็นราชบุตร ท้าวอินเป็นพระศรีวรราช
ผู้ช่วยราชการ ขึ้นมารับราชการครอบครองเมืองยโสธร ในปี
ชวดสัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๔๐ เวลาเมื่อพระสุนทรฯ จะลงไป
รับสัญญาบัตรนั้น หลวงจุมพลภักดี นายกอง บุตรพระประทุมฯ
ซึ่งพระสุนทรฯ (เหม็น) ตั้งให้เป็นกรมการ มีความทะเลาะ

วิวาท อยากทำส่วยผลเร็วเป็นแผนก ขึ้นกับกรุงเทพ ฯ ต่าง
 หาก อุปฮาด (สุพรม) ไม่ยอมให้หลวงจุมพลภักดีทำส่วยผล
 เร็วเป็นแผนก จะให้ทำส่วยผลเร็วขึ้นกับเมืองยโสธรตามเดิม
 หลวงจุมพลภักดี นายกอง หายอมขึ้นเมืองยโสธรไม่ จึงทำเอา
 บัญชีรายชื่อตัวเลขเมืองยโสธรไปขึ้นเมืองกมลาสัย แล้วพระ
 ราชบุตรบริหาร ผู้ว่าราชการเมืองกมลาสัย จึงบอกขอรับพระ
 ราชทานให้หลวงจุมพลภักดีเป็นที่เจ้าเมือง ขอบ้านเขาดินบึงโดน
 ในเขตต์แขวงเมืองยโสธรขึ้นเป็นเมืองเสลภูมิ

ครั้นถึงณปีเถาะเอกศกศักราช ๑๒๔๑ มีท้องตราพระราชสีห์
 โปรดเกล้า ฯ ขึ้นมาถึงพระสุนทร ฯ (สุพรม) ราชวงศ์ และ
 ราชบุตรว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้า ฯ พระราช
 ทาน นาม สัญญาบัตร ตั้งหลวงจุมพลภักดีขึ้นเป็นที่พระนิคม
 บริรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองเสลภูมิ ยกบ้านเขาดินบึงโดนเขตต์
 แขวงเมืองยโสธรขึ้นเป็น เมืองเสลภูมิ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้

๑๒

แบ่งเขตต์แขวงเมืองยโสธรแต่หัวยังฝ่ายเหนือให้เป็นเขตต์แขวง
 เมืองเสลภูมิ ฝ่ายใต้เป็นเขตต์แขวงเมืองยโสธร เมื่อโปรด
 เกล้า ฯ ดังนี้ พระสุนทร ฯ ยังหายอมแบ่งปันไม่ ครั้นต่อมา
 ประมาณ ๔-๕ ปี พระศรีวรราช (อ้น) ถึงแก่กรรม พระ

สุนทร ฯ เห็นว่าท้าวสุยบุตรราชบุตรเป็นคนสตัยซ่มั่นคง พระ
 สุนทร ฯ จึงบอกขอรับพระราชทานให้ท้าวสุยเป็นที่พระศรีวรราช
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามสัญญา
 บัทร ตั้งให้ท้าวสุยเป็นที่พระศรีวรราช ขึ้นมารับราชการกับ
 พระสุนทร ฯ เจ้าเมือง อยู่ได้ประมาณ ๔-๕ ปี ราชบุตร (กันยา)
 พระศรีวรราช (สุย) ถึงแก่กรรมไป ยังหาทันได้เผาศพไม่
 ครั้นถึงปีมะเส็งตรีนักษ ศักราช ๑๒๔๓ อุปฮาด (บา) ถึงแก่
 กรรมไปอีก จึงบอกขอรับพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงขึ้นมา
 เผาศพอุปฮาด (บา)

ครั้นต่อมาถึงปีมะแมเบญจศก ศักราช ๑๒๔๕ อ้ายฮ่อ
 ยกกองทัพมาตั้งอยู่ทุ่งเชียงคำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 กรุงเทพ ฯ มีตราพระราชสั่งให้โปรดเกล้า ฯ ให้พระยาราชวรานุกูล
 เป็นแม่ทัพ ขึ้นมาตีทัพฮ่ออยู่ทุ่งเชียงคำ พระยาราชวรานุกูล
 จึงมีหนังสือแต่งให้หลวงอภัยพิพิธเป็นข้าหลวงมาเกณฑ์เอาช่าง
 ม้า โค ต่าง เมืองขุโสธร บรรทุกเข้าลำเลียงไปเลี้ยงกองทัพ
 พระยาราชวรานุกูลอยู่ทุ่งเชียงคำ พระสุนทร ฯ (สุพรม) จึง
 แต่งให้ราชวงศ์ (ฮู่) แต่ยังเป็นสุริยง เป็นนายคุมเอาช่าง ม้า
 โค ต่าง บรรทุกเข้าลำเลียงขึ้นไปเลี้ยงกองทัพพลทุ่งเชียงคำ ยัง
 หาทันเสร็จไม่ พระยาราชวรานุกูลจึงพาแม่ทัพนายกองกลับคืน
 มาตั้งอยู่ณเมืองหนองคาย

ครั้นต่อมามีตราโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมเป็นแม่ทัพใหญ่ คุมนายทัพนายกองขึ้น มาตีทัพ ตั้งกองอยู่ณเมืองหนองคาย พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงต่างพระองค์ผู้สำเร็จราชการ มณฑลลาวพวน จึงมีตราเกณฑ์เอาช้าง ม้า โค ต่าง เมือง

๑๓

ยโสธร ไปเข้ากระบวนทัพณเมืองหนองคาย พระสุนทรฯ เจ้าเมือง อุบฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร พระศรีวรราช ท้าวเพี้ย กรมการ จึงจัดช้าง แต่งให้ท้าวโพธิสาร (เพ็ด) บุตรพระ สุนทรฯ คนเก่าเป็นนาย คุมเอาช้างขึ้นไปเข้ากองทัพพระเจ้า น้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงต่างพระองค์ ผู้สำเร็จราชการมณฑลลาวพวนณเมืองหนองคาย พระเจ้าน้อง ยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมและแม่ทัพนายกองปราบปราม อ้ายฮ่อมชัยชนะเสร็จแล้ว ครั้นถึงบจ่ออุคค ศักราช ๑๒๔๘ พระสุนทรฯ เจ้าเมือง เห็นว่าราชวงศ์ (แก่) เป็นผู้ใหญ่และควร ได้สัญญาบัตร ทั้งมีความชอบ กับได้ให้ท้าวฮ่อมบุตรอุปฮาด (แ้ง) ไปส่งเข้าลำเลียงกองทัพฮ่อครั้งพระยาราชวรานุกุล พระสุนทรฯ

๑๓. มณฑลลาวพวน เมื่อจัดการปกครองแบ่งเป็นมณฑลขึ้นครั้งแรก เรียกมณฑล ๑๓ ว่ามณฑลลาวพวน เรียกมณฑลลาวว่ามณฑลลาวท้าว และ เรียกมณฑลนครราชสีมาว่ามณฑลลาวท้าว ครั้นต่อมาจึงเปลี่ยน ชื่อเรียกเป็นมณฑลอูตร มณฑลอีสาน และมณฑลนครราชสีมา รวมเรียกชาวแถบนี้ว่าลาวพุงขาว เพราะไม่ได้สักฟง.

จึงบอกขอรับพระราชทานให้ราชวงศ์ (แก่) เป็นอุปฮาด ท้าวผู้
เป็นราชวงศ์ ขันมรับราชการฉลองพระเดชพระคุณอยู่กับพระ
สุนทร ฯ เจ้าเมือง

ครั้นปีรัตนโกสินทรศก ๑๐๕ (พ.ศ. ๒๔๓๓) ตรงกับปีชวด
โทศกศักราช ๑๒๕๒ พระสุนทรราชวงษา (สุพรม) เจ้าเมือง
พร้อมด้วยท้าวเพี้ยกรมการคุมเอาเงินแทนผลเร็วส่วยของหลวงไป
ทูลเกล้า ฯ ถวายณกรุงเทพ ฯ และไปในงานพระราชพิธีโสกันต์
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร แล้วพระ
สุนทร ฯ ท้าวเพี้ยเมืองยโสธร ที่คุมเงินส่วย จึงพร้อมกันทำ
ฎีกาน้อมเกล้า ฯ ถวาย ขอรับพระราชทานให้ท้าววรบุตร (หนู)
เป็นที่ราชบุตร ท้าวจันศรีสุราชเป็นที่หลวงศรีวรราช แล้วพระ
สุนทร ฯ เลยกกราบถวายบังคมลาขันมรับราชการเมืองยโสธร

ครั้นถึงรัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ตรงกับ
ปีเถาะตรีศกศักราช ๑๒๕๓ ราชบุตร (หนู) หลวงศรีวรราช
(ศรีสุราช) ผู้ช่วย เชิญเอาสัญญาบัตรที่พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวโปรด พระราชทานขึ้นไปรับราชการ อยู่กับพระสุนทร ฯ
ครั้นอยู่มาถึงเดือนพฤศจิกายนในปีเดียวกันนั้น พระสุนทร ฯ
เจ้าเมือง ราชวงศ์ (อยู่) ถึงแก่กรรม

ในปลายปี.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) นั้น มีพระบรมราช
โองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้พระเจ้าอน้อยยาเธอ กรมหลวง

พิชิตปรีชากร เสด็จขึ้นมาประทับอยู่ณเมืองอุปบล ฯ เป็นข้าหลวง
ต่างพระองค์ ผู้สำเร็จราชการมณฑลลาวท้าว แล้วโปรดเกล้า ฯ
มีลายพระหัตถ์ให้ท้าวสุทธกุมาร (ทองดี) บุตรอุปฮาด (บา) รับ
ราชการตำแหน่งราชวงศ์

ครั้นถึงณปี.ศ. ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕) อุปฮาด (แก๋)
ราชบุตร (หุน) หลวงศรีวรราช ผู้ช่วย พร้อมด้วยท้าวเพี้ย
กรมการ บอกขอรับพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิง ขึ้นมาเผา
ศพพระสุนทร ฯ (สุพรม) เจ้าเมือง แต่หาทันได้เผาไม่

ครั้นปี.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) พระเจ้าน้องยาเธอ กรม
หลวงพิชิตปรีชากร ข้าหลวงต่างพระองค์ ผู้สำเร็จราชการมณฑล
ลาวท้าว โปรดเกล้า ฯ ให้หลวงพิทักษ์สุเทพ ข้าหลวง ท้าวไชย
กุมาร กรมการเมืองอุปบล ฯ ขึ้นมาจัดราชการอยู่เมืองยโสธร
แล้วอุปฮาด ราชบุตร หลวงศรีวรราช ท้าวสุทธกุมาร ผู้รับที่
ราชวงศ์ จึงพร้อมด้วยหลวงพิทักษ์สุเทพข้าหลวง เผาศพพระ
สุนทร ฯ (สุพรม) เจ้าเมืองยโสธร เสร็จแล้วบ้านเมืองก็ว่าง
เปล่าอยู่ มีแต่อุปฮาด (แก๋) ราชบุตร (หุน) หลวงศรี
วรราช รับราชการบ้านเมืองอยู่กับหลวงพิทักษ์สุเทพ

ต่อมาในปีเดียวกันนั้น เกิดทัพฝรั่งเศสขึ้นทางเมืองเขมราฐ
แห่ง ๑ เมืองเสียมโบกแห่ง ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวง
พิชิตปรีชากร ข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการมณฑลลาวท้าว

โปรดเกล้า ฯ เณท์เอากำลังเมืองยโสธร ๑,๐๐๐ คน ให้หลวงพิทักษ์สุเทพ เป็นแม่ทัพคุมไป ข้างเมืองเขมราฐ ๑๕๐๐ คน อุปฮาด ราชบุตร หลวงศรีวรราช กรมการ แต่งให้ราชวงศ์ ราชบุตร คุมไปเข้ากองทัพ ข้างเมืองเสียมโบก ๕๐๐ คน ครั้นเสร็จราชการทัพแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร เสด็จกลับเข้าไปกรุงเทพ ฯ

ครั้นถึงปีร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๓) พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ เสด็จขึ้นมาประทับอยู่เมืองอุบล ฯ เป็นข้าหลวงต่างพระองค์ ผู้สำเร็จราชการมณฑลลาวกาว แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้นายร้อยโทสอน เป็นข้าหลวงขึ้นมาจัดราชการเมืองยโสธร แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้อุปฮาดรับราชการตำแหน่งพระสุนทร ฯ ให้ราชบุตรรับราชการตำแหน่งอุปฮาด ให้หลวงศรีวรราช ผู้ช่วยพิเศษ รับราชการตำแหน่งราชบุตร

ครั้นถึงปีร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๔๑) โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้หลวงศรีวรราช ผู้ว่าราชการเมืองยโสธร เป็นพระสุนทรราชเดช ผู้ว่าราชการเมืองยโสธร

ครั้นถึงปีร.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๖) พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสรรพสิทธิประสงค์ ข้าหลวงต่างพระองค์ สำเร็จราชการมณฑลอีสาน เสด็จมาประทับที่เมืองยโสธร โปรดประทานประทวนตั้งราชวงศ์ (ทองดี) เป็นหลวงยศไกรเกรียงเดช ทำการ

ตำแหน่งยกรบัตร ให้ท้าวโพธิสาร (ตา) รับประทวนเป็นหลวง
ยศยศสุรามฤต ผู้ช่วย เป็นผู้แทนนายอำเภออุทัยโสธร โปรด
เกล้า ๆ ให้ท้าวสิทธิสาร (สมเพศ) รับประทวนเป็นหลวงยศ
วิทยธำรง ผู้ช่วย โปรดเกล้า ๆ ให้เมืองจันทร์ (ฉิม) รับ
ประทวนเป็นหลวงยศเขตวิมลคุณ ทำการตำแหน่งมหาดไทย
เป็นผู้แทนนายอำเภอปจิมยโสธร

ครั้นถึงปีร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๘) โปรดให้ชานนท์ (ชาย)
รับประทวนเป็นหลวงยศอดุลผลเดช ทำการตำแหน่งพล

ครั้นปีร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) มณฑลอุบล ฯ แต่งให้
เจ้าเหลื่อม บุตรเจ้าอุปราชเมืองนครจำปาศักดิ์ เป็นผู้แทน
นายอำเภออุทัยโสธร ฌบ้านลุมพุก ให้นายพัน เมืองอุบล ฯ
เป็นผู้แทนนายอำเภอปจิมยโสธร

ครั้นเดือนกุมภาพันธ์ในปีเดียวกันนั้น นายพลตรี พระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช ผู้บัญชาการกองพลที่ ๑๐
มณฑลอุบล ฯ มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ด เสด็จมาตรวจ
ราชการ และเสด็จมาที่เมืองยโสธร

ครั้น พ.ศ. ๒๔๕๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เปลี่ยน
นามอำเภออุทัยโสธร เป็นอำเภอกำเขื่อนแก้ว และเปลี่ยน
นามอำเภอปจิมยโสธร เป็นอำเภอยโสธร

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ศรีหงส์
หลังโรงเรียนนครเขษม จังหวัดพระนคร
วันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๒